

לקראת הבחירות בלבנון – ספק אם הציפיות לשינוי יתממשו

אורנה מזרחי ואורית פרלוב | 10 במאי, 2022 | גיליון 1598

בלבנון נערכים לקיומן ב-15 במאי של הבחירות לפרלמנט, האמור לבחור באוקטובר השנה את נשיא המדינה. אלה הבחירות הראשונות שייערכו בלבנון מאז פריצתה של המחאה הציבורית הרחבה באוקטובר 2019 וקריסת המדינה עקב המשבר הכלכלי החמור. התרחשויות אלה הובילו לתהפוכות פוליטיות, שעיקרן השתתפות של מפלגות עצמאיות חדשות רבות, התפרקות המחנה הסוני והיחלשות שותפיו של חזבאללה במחנה ה-8 במאס ובמיוחד המפלגה הנוצרית הגדולה (הזרם הפטריסטי החופשי). עם זאת, בעיקר בשל שיטת הבחירות, ספק רב אם תוצאות הבחירות יספקו מענה לציפיות הציבור, ייצרו שינוי של ממש ביחסי הכוחות המסורתיים ויאפשרו את ביסוסה של הנהגה חדשה, שתוכל לקדם את הרפורמות הנדרשות לשיקום לבנון. בה בעת, צפוי כי חזבאללה ימשיך לנסות ולהרתיע מתמודדים מקרב מתנגדיו, בכל הכלים העומדים לרשותו, כדי לחזק את השפעתו ולמנוע כל שינוי שיפגע באינטרסים שלו ובמעמדו הצבאי העצמאי.

במערכת הלבנונית הפנימית ניכרת התכונה לקראת הבחירות לפרלמנט הלבנוני, המתוכננות ל-15 במאי (ב-6 וב-8 במאי כבר נערכה ההצבעה של הלבנונים בחו"ל ונמסר על אחוז מצביעים גבוה), אם כי עד הרגע האחרון נשמעים ביטויי ספקנות ביחס לאפשרות שאכן יתקיימו במועדן. כלל הגורמים הפוליטיים במערכת הלבנונית מייחסים חשיבות מיוחדת לבחירות אלה, הראשונות מאז פריצתה של ההתקוממות העממית בלבנון (17 באוקטובר 2019) וההתדרדרות המהירה בשלוש השנים האחרונות עד כדי קריסתה של המדינה, החווה את המשבר הכלכלי החמור ביותר בתולדותיה, בצד שיתוקה של המערכת הפוליטית. לכך התווספו השלכותיו הקשות של הפיצוץ המחריר בנמל ביירות באוגוסט 2020. מערכת הבחירות מתנהלת בצל המשבר הכלכלי החריף, עד כדי חשש שביום הבחירות יהיה מחסור בחשמל, שאפשר שישבש את מהלכן.

מעבר לתקווה כי תוצאות הבחירות יובילו לשיפור כלשהו במצב, נודעת להן חשיבות גם בשל העובדה, כי הפרלמנט החדש יהיה זה אשר יבחר את נשיא המדינה בבחירות, האמורות להיערך באוקטובר השנה. ההתפתחויות הדרמטיות בשלוש השנים האחרונות הובילו לגידול משמעותי בהיקף הרשימות ומספר המועמדים בבחירות הנוכחיות לעומת הבחירות ב-2018. על 128 המושבים בפרלמנט הלבנוני מתמודדים כיום 1043 מועמדים מטעם 103 רשימות

(לעומת 77 רשימות ב- 2018). עם זאת, בקרב הציבור הלבנוני ניכרת גישה אמביוולנטית ביחס לבחירות: מצד אחד יש הרואים בהן מכריעות וגורליות לעתיד המדינה, אך בה בעת על אף הציפיות הגבוהות, הרוב פסימיים לגבי האפשרות שאכן יובילו לשינוי ממשי בהנהגה ובמצבה של לבנון. תחושות, אשר עלולות להביל לאחוזי הצבעה נמוכים (בעיקר במחנה הסוני) ולכן הנהגות כל המפלגות הגדולות פועלות לדירבון המצביעים להשתתף בבחירות. התמוטטות הכלכלה הלבנונית, שדרדרה את המדינה דורות לאחור וגרמה לכך שכ-75 אחוזים מכלל האוכלוסייה נמצאת מתחת לקו העוני, חוללה גם שינויים במערכת הפוליטית הפנימית ביחס לבחירות הקודמות, שעיקרן:

- ירידה בתמיכת הציבור הנוצרי במפלגה הנוצרית הגדולה "הזרם הפטריוטי הלאומי", שבראשה חתנו של הנשיא מישל עוון, ג'וברן בסיל, שנא נפשם של רבים בלבנון. בסקרים שנערכו עד כה מסתמן, כי חל צמצום משמעותי באחוזי התמיכה במפלגה זו, שהיא שותפתם למחנה ה-8 במאס של שתי המפלגות השיעיות: חזבאללה ואמל, וראשיה נתפסים כאחראים להידרדרותה של לבנון. בסיל שואף להיבחר לנשיאות, אך נראה כי סיכוייו לכך קלושים נוכח הדימוי השלילי שלו בקרב הציבור כסמל השחיתות ובעקבות הטלת סנקציות אמריקאיות עליו (נובמבר 2020) והוא אף נדרש לאבטחה כבדה במקומות אליהם הוא מגיע במהלך מסע הבחירות בשל האלימות שמעוררת נוכחותו מצד מתנגדיו. חזבאללה מוטרד מאוד מהפגיעה בהיקף התמיכה בשותפתו הנוצרית ובמיוחד מכך שבמקביל צפויה עלייה בתמיכה במועמדי מפלגת "הכוחות הלבנונים" של יריבו המר, סמיר ג'עג'ע, שאותו מנסה חזבאללה במסע התעמולה שלו להפיל כמשתף פעולה של ישראל. כמו כן, קיימים סימנים לירידה בפופולריות של מנהיג אמל השיעי נביה ברי, המשמש בתפקידו כבר 30 שנה ונתפס כחלק מההנהגה המושחתת.

- היחלשות מחנה מתנגדי חזבאללה - מחנה ה-14 במאס - בעיקר בשל התפרקות המחנה הסוני בעקבות פרישתו של סעד חרירי ממנו עם מפלגתו "אלמוסתקבל", שאינה משתתפת בבחירות לראשונה מאז 1992 ואף קוראת לתומכיה הסונים שלא להשתתף בהן. גם מנהיגים סונים אחרים, השייכים לאליטה השלטת הישנה (כולל ראשי הממשלה לשעבר) נטשו את המערכה ונוצר וואקום מנהיגותי בקרב הסונים. עם זאת, חלה עלייה במספר המועמדים הסונים הרצים ברשימות אחרות/עצמאיות: בבחירות הנוכחיות, 311 מועמדים סונים מול 304 בבחירות ב-2018. בשבועות האחרונים נרתמה ערב הסעודית לסייע למחנה זה על ידי גיוס תמיכה במועמדים סונים לטעמה ומניעת בחירתם של אלה שמריץ חזבאללה מטעמו (ערב הסעודית, כוית ותומן הודיעו בראשית אפריל על חזרת שגריריהם ללבנון, על אף שלא נפתרו לחלוטין המחלוקות שהובילו למשבר ביחסיהן עם לבנון). ברקע קיים חשש

סעודי ממפלה קשה של מחנה זה, מהתחזקות חזבאללה ומהעמקת דריסת הרגל האיראנית בלבנון. אך נראה כי התגייסותה של ערב הסעודית בשלב מאוחר כל כך מפשרת הצלחה מוגבלת ביותר להשפיע על יחסי הכוחות לטובת מחנה מתנגדי חזבאללה ואיראן.

- השתתפותן בבחירות של שורה ארוכה של מפלגות חדשות, שחלקן הגדול התגבשו מתוך החברה האזרחית על רקע "מהפכת אוקטובר" - המחאה שפרצה ב-17 באוקטובר 2019. מדובר בעשרות מפלגות עצמאיות, חסרות שיוך עדתי או תמיכה קהילתית. על אף האג'נדה המשותפת לחלקן לפחות, הכוללת בעיקר שאיפה לשינוי ההנהגה, הבטחת ריבונות לבנון, מערכת משפט עצמאית ורפורמות כלכליות ופוליטיות, ניכר הפיצול הרב בין מפלגות אלה ואין ודאות שיצליחו להביא לבחירת מועמדים מטעמן לפרלמנט. ספק גם אם יצליחו לייצר גוש מתחרה למפלגות המסורתיות, הבנויות על הבסיס העדתי.

- הגידול במספר המצביעים הלבנונים מקרב הפזורה מחוץ ללבנון. לבחירות הנוכחיות נרשמו 225,000 מצביעים מחו"ל - פי שלושה כמעט ממספרם בבחירות שנערכו ב-2018 (90,000). אמנם דווח על אחוזי הצבעה גבוהים של המהגרים הלבנונים (בסביבות ה-60%), אך דפוסי הצבעתם אינם ברורים, אם כי מוערך שהם נמנים בעיקר על מחנה מתנגדי חזבאללה. ואולם, אין ודאות שיצליחו לייצר שינוי כלשהו בשל הפיזור של קולותיהם בין מחוזות הבחירה השונים, על פי מקום מגוריהם בעבר בלבנון.

מנגד, העדה השיעית נשארה מלוכדת וככלל נותרה בעינה בקרבה התמיכה בחזבאללה, במיוחד מצד אלה הנהנים מרשת התמיכה החברתית-כלכלית שמספק הארגון, למרות העלייה בביקורת על הארגון גם במחנה השיעי. חזבאללה רתום כולו בתקופה האחרונה לעיסוק בבחירות המתקרבות במאמץ לשמר ואף לחזק את מחנהו בפרלמנט. לנשראללה גם חשוב שלא להיתפס כמי שמטרפד את ההליך החוקי ולכן חזר והודיע בריש גלי, כי תנועתו תומכת בקיומן של הבחירות במועד, תוך שהותיר לעצמו פתח מילוט באמירה שהבחירות יתקיימו בזמן בעזרת אללה, אלא אם כן תמנע אותן התפתחות חמורה, כמו מלחמה. חששו העיקרי של הארגון הינו מהתחזקות מתנגדי "התנגדות", הקוראים להתפרקותה של המליציה מנשקה. כן מוטרד חזבאללה מהאפשרות שייבחרו מתמודדים שיעים עצמאיים, המתנגדים לו, והוא פועל נמרצות להביאם להסיר את מועמדותם, על ידי איומים והפרעות לעצרות הבחירות שלהם ולא נרתע משימוש באלימות. באחד המקרים נעשה אפילו שימוש בנשק, שדרש את התערבות הצבא. על רקע זה הסירו עד כה את מועמדותם לפחות שלושה מתמודדים שיעים עצמאיים

ערב הבחירות רב הנסתר על הגלוי. בשלב זה קשה להעריך האם השינויים במערכת הפוליטית יובילו לשינוי משמעותי במערך הכוחות המוכר בין המחנות המסורתיים, מה תהייה השפעתן של המפלגות החדשות הלא-סקטוראליות, והאם יחול שינוי במעמדו של חזבאללה? בקרב הציבור הלבנוני, כמו גם בקרב חוקרים ופרשנים, קיימת ספקנות רבה ביחס לאפשרות כי הבחירות יובילו לשינוי ממשי במצב בלבנון. הספקות נובעים גם בשל חוק הבחירות הלבנוני, המגביל כל אפשרות לשינוי. החוק מתבסס על שיטה המשלבת בין בחירות אזוריות (לבנון מחולקת ל-15 אזורי בחירה) לחלוקת 128 המושבים בפרלמנט על פי מפתח עדתי (בכל אזור מוקצה מספר קבוע של מושבים לכל עדה לכאורה בהתאם למספר האזרחים מכל עדה במחוז), ו-128 מושבי הפרלמנט מתחלקים שווה בשווה בין הנוצרים (למרות שמספרם באוכלוסייה הצטמצם בעשורים האחרונים) למוסלמים (שיעים, סונים ודרוזים).

לסיום, לאור הסיכוי הנמוך שתוצאות הבחירות תייצרנה הנהגה ו/או דינמיקה חדשות עקב הקושי המוכר לגבש ממשלה שתהא מקובלת על כלל גורמי הכוח ותוכל לקדם רפורמות לקראת שיקום והבראה כלכלית, התרחיש הסביר ביותר ל"יום שאחרי" הוא של המשך השיתוק הפוליטי וחוסר התקדמות לפתרון בעיותיה של לבנון. וכמו בשנים האחרונות, מבוי סתום זה יושפע גם ממאמצי חיזבאללה נוכח האתגרים החדשים העומדים בפניו: שימור בכל דרך את מעמדו הדומיננטי ומניעת כל שינוי, העלול לפגוע בסטטוס קוו הפועל לטובתו - זה המאפשר לו להשפיע על קבלת ההחלטות במדינה בלי נטילת אחריות לתוצאותיהן ומבטיח את עצמאותו הצבאית, הפוליטית והכלכלית.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט